

**Analiză CRPE - APE: Infrastructură pentru conectarea cu UE,
relații economice mai strânse și securitate - marile așteptări
și nevoi ale Chișinăului de la București**

Evaluarea Parteneriatului Strategic
România - Republica Moldova (2010 -2021)
- contribuția societății civile -

Decembrie, 2021

Autori: Victor Chirilă, Bianca Toma, Alexandru Damian

Parteneriatul Strategic România - Republica Moldova este unul din cele mai ambițioase planuri de politică externă românească, iar felul în care acesta avansează, reușește sau eșuează, este un bun barometru al capacității noastre ca țară de a juca un rol important regional și european. Mai mult, împlinirea a 10 ani de parteneriat în 2020, însoțită de schimbări politice și evoluții geopolitice semnificative, sunt un bun prilej de evaluare a ceea ce a funcționat sau nu în agenda bilaterală. Deopotrivă sunt relevante cauzele, deciziile sau momentele care au impulsionat inițiativele și proiectele din interiorul parteneriatului.

Foarte importante sunt orientările ce ar trebui date Parteneriatului Strategic în viitor. Centrul Român de Politici Europene și Asociația de Politică Externă din Republica Moldova și-au propus o evaluare independentă din partea societății civile a parteneriatului cu ajutorul nemijlocit al unei comunități de experți, oficiali de rang înalt, decidenți, de la București și Chișinău. Ne-am propus astfel să evidențiem direcțiile și măsurile Parteneriatului Strategic care au funcționat satisfăcător, ce ar putea fi îmbunătățit și, poate cel mai important, prioritățile în care cele două părți trebuie să se implice pe viitor pentru a orienta acest document strategic spre acele nevoi urgente ale Chișinăului.

Despre evaluarea Parteneriatului Strategic România - Republica Moldova

Cercetarea CRPE - APE a vizat evaluarea generală a Parteneriatului Strategic și domeniilor sale prioritare: (1) integrarea europeană (2) cooperarea politică și instituțională (3) cooperarea economică (4) cooperarea culturală, educațională, a mediului, în domeniul tineretului și sportului. Pe fiecare din aceste domenii au fost enumerate obiective și proiecte concrete ca elemente de background. Respondenții - un număr de 28 de experți - au fost invitați și să ierarhizeze, în funcție de urgență și importanță, proiecte agreeate și deja avansate din planurile de acțiune ale celor două părți. De asemenea, respondenții au fost întrebați despre modul în care Parteneriatul Strategic ar trebui să fie orientat în viitor având în vedere noile provocări și dinamica acestora.

Participanții la cercetarea CRPE - APE au fost invitați să răspundă unor chestionare sau interviuri structurate, preponderent calitative. În evaluare am avut în vedere întreaga perioadă (2010-2021), începând cu lansarea parteneriatului și până în prezent.

Momentul politic în care această evaluare găsește R. Moldova

După mulți ani de așteptare, cu un președinte reformativ și o majoritate confortabilă, contextul politic de la Chișinău este favorabil unui avans consistent și rapid pe agenda bilaterală, cu o puternică componentă reformistă și pro-europeană. Republica Moldova are nevoie, mai mult ca oricând, de suportul României și al partenerilor externi pentru a pune în aplicare agenda reformatoare promisă de Președinta Maia Sandu. Acest suport trebuie materializat prin finanțări rambursabile și nerambursabile pentru marile proiecte de investiții, decuplarea Republicii Moldova de monopolul rusesc pe importurile de gaze sau electricitate, asistență tehnică pentru reforme și suport pentru combaterea dezinformărilor pro rusești și anti-reformă de la Chișinău.

Promovarea unei agende reformiste la Chișinău se va lovi de rezistență atât din interiorul sistemului, cât și din afara sa. Există mulți actori care își doresc menținerea Moldovei într-o zonă gri. Nu în ultimul rând, reforma sistemică are nevoie de o resursă umană extrem de bine pregătită, iar această resursă este din ce în ce mai limitată într-o țară afectată masiv de migrație și de corupție.

Momentul în care această evaluare găsește România

La București a apărut în toamna acestui an o criză politică neașteptată care a amânat relansarea agendei bilaterale, inclusiv asumarea unor noi direcții concrete de acțiune, conectate la realitățile și provocările curente și viitoare. În sfârșit, luna trecută, Bucureștiul și Chișinăul au agreeat o nouă foaie de parcurs cu proiecte și inițiative concrete, majore, asumate la nivel politic. Rămâne de văzut cum va fi influențat Parteneriatul Strategic și, mai cu seamă impunerea unor condiționalități pro-reforme contra asistență, de noua coaliție politică de la București, formată din Partidul Social Democrat, Partidul Național Liberal și Uniunea Democrată a Maghiarilor. O coaliție care nu va promova însă o agendă reformatoare în România este puțin probabil să avanseze măsuri și direcții reformiste la Chișinău. Republica Moldova are însă o perspectivă internă mai bună de a impune un trend al schimbărilor structurale.

Evaluarea generală: În pofida unei agende bilaterale ambițioase, extinse, cu multe nevoi și oportunități adresate, acțiunile și cooperarea bilaterală nu și-au atins pe deplin potențialul, așa cum au fost ele promovate ca parte integrantă a Parteneriatului Strategic, rezultă din cercetarea CRPE - APE. Sincopele în realizarea obiectivelor asumate la nivelul parteneriatului dintre cele două țări sunt în continuare vizibile, în timp ce multe proiecte bilaterale strategice au întârzieri semnificative. 20% dintre respondenți au susținut că *În mare măsură* acestea și-au îndeplinit obiectivul, 40% cred că obiectivele Parteneriatului Strategic au fost atinse *În mică măsură* și tot 40% au optat pentru răspunsul *Nici în mare măsură, nici în mică măsură*.

Realizări importante ale Parteneriatului Strategic: Proiecte concrete, majore, de infrastructură și cele foarte necesare la nivelul comunităților locale, precum **gazoductul Iași - Ungheni** care ar conecta Republica Moldova la piața europeană de energie și i-ar asigura independența energetică, **programul de reabilitare a 1.000 de grădinițe sau Proiectul Național Serviciul Mobil de Urgență, Reanimare și Descarcerare (SMURD)**. Au mai fost menționate, printre realizările Parteneriatului Strategic, de o parte dintre respondenții la această cercetare, bursele de studiu în învățământul preuniversitar, universitar și postuniversitar oferite cetățenilor moldoveni, donația a 196 de microbuze școlilor din toate raioanele Republicii Moldova, ajutorul pentru reabilitarea infrastructurii școlare și a unor obiective culturale.

Principalele obstacole și curențe: Voința și direcția date de factorul politic și, în special, inconsecvența puterii politice de la Chișinău sunt văzute, de majoritatea experților intervievați, ca principale obstacole în progresul obiectivelor Parteneriatului Strategic România - Republica Moldova. Alte opinii, minoritare, menționează însă aspecte relevante care ar trebui luate în

considerare în rediscutarea direcțiilor viitoare ale parteneriatului: dominația și influența mass-media rusească a spațiului informațional al Republicii Moldova cu impact asupra vizibilității suportului oferit de România, dar și colaborarea slabă, și, deseori, influențată de preferințe politice. Respondenții au subliniat accentul redus pus pe combaterea corupției și susținerea unor instituții funcționale la Chișinău, dar și lipsa unor poziționări relevante ale Bucureștiului atunci când, la Chișinău, puterea politică s-a îndepărtat de orice principiu al bunei guvernări.

Evaluarea politică: În cadrul cărui mandat politic, atât de la București, cât și de la Chișinău, au fost înregistrate cele mai relevante progrese în agenda bilaterală? Guvernul Victor Ponta (PSD) - au existat mai multe mandate de premier în perioada mai 2012 - noiembrie 2015 - este apreciat, de aproape jumătate din respondenți, ca fiind perioada politică cea mai prolifică pentru Parteneriatul Strategic urmat la mică distanță de mandatul lui Dacian Cioloș, cu un guvern tehnocrat.

Mandatele lui Victor Ponta ca șef al Executivului de la București au coincis și cu o perioadă de apropiere de UE promovată de puterea politică de la Chișinău. Aceasta evaluare include însă și critici legate de modul în care România s-a raportat la derapajele democratice semnificative ale guvernelor de Chișinău. Nicio mențiune pentru Guvernarea PSD-ALDE (ianuarie 2016 – noiembrie 2019) cu premierii Sorin Grindeanu, Mihai Tudose și Viorica Dăncilă. La Chișinău, Guvernul Iurie Leancă (mai 2013 - februarie 2015) urmat, la mică distanță, de Guvernul Maia Sandu 1 (iunie - noiembrie 2019) sunt mandatele politice apreciate ca cele mai prolifiche pentru agenda bilaterală.

Evaluarea instituțională: 70% dintre cei intervievați apreciază că actuala infrastructură instituțională a Parteneriatului Strategic nu este suficient dezvoltată și eficientă pentru a răspunde provocărilor actuale. La infrastructură instituțională am avut în vedere acele formate care permit asumarea la nivel politic și tehnic a unor direcții, decizii, proiecte comune în cadrul parteneriatului. Printre acestea se numără (i) ședințele comune ale celor două guverne (ultima a fost organizată la București în 2018, iar următoarea a fost deja convenită și ar urma să aibă loc cel mai probabil la începutul anului 2022) și (ii) alte formate bilaterale tehnice și la nivel sectorial.

Ce are nevoie de intervenție în viitorul apropiat

Cele mai importante provocări la care Parteneriatul Strategic ar trebui să răspundă în viitor sunt: (i) **cooperarea economică** – în special refacerea post pandemia COVID-19, (ii) **dezvoltarea marilor proiecte de infrastructură** (rutier, feroviar, conexiuni aeriene) și proiectele din sectorul energetic și (iii) **securitatea**, au indicat, pentru fiecare domeniu, jumătate din respondenți. Marile proiecte strategice trebuie însă asumate cu un plan clar de acțiuni și indicatori de monitorizare pentru a putea fi urmărite și evaluate indiferent de ceea ce se întâmplă din punct de vedere politic în cele două țări.

În domeniul securității așteptările sunt multiple: de la o abordare mai activă și aplicată a problemei transnistrene până la combaterea dezinformărilor dinspre Kremlin sau cooperarea militară.

Este de așteptat, așa cum arată majoritatea experților, ca securitatea să devină una din prioritățile Parteneriatului Strategic. Sunt menționate direcții concrete de acțiune precum telecomunicațiile, cu infrastructură critică sau transfer de *know how* către Republica Moldova. România trebuie să-și asume un rol mult mai vizibil în oferirea de suport în domeniul securității cibernetice, atât din punct de vedere al protejării sistemelor critice, cât și în combaterea dezinformărilor care invadează Republica Moldova dinspre Federația Rusă.

Opinii minoritare, dar relevante, au indicat faptul că **Parteneriatul Strategic are nevoie de consolidarea funcționalității instituționale** și, la fel de important, **de o înțelegere mai largă la nivelul administrației, dar și al populației și, prin urmare, de o comunicare mai aplicată legată de inițiativele sale.**

Proiecte prioritare

Interconectarea energetică, gazoductul Iași - Ungheni - Chișinău, și **cea a liniilor electrice** (interconectarea asincronă Isaccea - Vulcănești) sunt cele mai importante proiecte pe agenda bilaterală care trebuie finalizate, rezultă din cercetarea CRPE-APE. Urmează susținerea proiectelor de cooperare teritorială în baza Programului Operațional Comun România - Republica Moldova 2014 - 2020, a **proiectelor mari de infrastructură de tip SMURD 2** și găsirea unei **soluții pentru costurile ridicate de roaming între cele două state**. Tot prioritare sunt **negocierea unui nou acord financiar nerambursabil de 100 milioane Euro sau infrastructura de transport** (consolidarea podului rutier Galați - Giurgiulești; reabilitarea podului feroviar Galați - Giurgiulești; proiectul de construcție a podului rutier Ungheni - Ungheni).

Mare parte din aceste proiecte, inițiative vechi în agenda bilaterală, se regăsesc în noua foaie de parcurs agreată de România și Republica Moldova pe 23 noiembrie, la București.

Pe lângă acestea, multe dintre proiectele de investiții pe care România ar trebui să le accelereze (proiectele de infrastructură rutieră - Autostrada Unirii A8, Autostrada A7 Ploiești-Siret și drumul expres Tișița-Albița, conexiuni feroviare, creșterea frecvențelor de zbor între Chișinău și București și conexiunea cu marile orașe românești) pot ajuta semnificativ la dezvoltarea economică a Republicii Moldova.

Suportul României pentru Republica Moldova a fost unul semnificativ, însă pentru publicul larg, de pe ambele maluri ale Prutului (dar cu precădere la Chișinău), este neclar în ce a constatat în lipsa unor activități de coordonare a eforturilor românești. Lipsa coordonării la centrul guvernului care să lucreze pe aceste inițiative, parte a parteneriatului, oferă prilejul altor actori, precum Federația Rusă, să promoveze intens narațiunea minimalizării rolului de suport al României. De facto, MAE român nu a avut de ales și a tot jucat acest rol, de coordonator, însă multe decizii, acțiuni concrete și tehnice, sectoriale, sunt la ministere de linie precum energie, transporturi, economie - cu o memorie instituțională mult mai scurtă.

Această evaluare, realizată de Centrul Român de Politici Europene și Asociația pentru Politică Externă, este sprijinită de programul Black Sea Trust for Regional Cooperation al German Marshall Fund.

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Despre autori:

Victor Chirilă, director executiv al Asociației pentru Politică Externă (APE) la data redactării acestui raport. În prezent, este Ambasadorul agreat al Republicii Moldova în România. Deține un Masterat în politici publice europene acordat de Universitatea Edinburgh, Marea Britanie. Între 1996 și 2006, Victor Chirilă a activat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. În această perioadă, a ocupat diferite funcții, inclusiv director adjunct al Departamentului de integrare europeană, șef de cabinet al ministrului de externe, consilier politic la Ambasada Moldovei în Statele Unite al Americii, director adjunct al Departamentului Europa și America de Nord și al Departamentului Internațional Departamentul Relații Economice.

echipei CRPE.

Bianca Toma este director de programe al think tank-ului Centrului Român de Politici Europene, cu expertiză în good governance, politici europene, justiție și anticorupție. Este autorul Index-ului Sustenabilității Direcției Naționale Anticorupție, a coordonat proiecte în România, Republica Moldova și Balcanii de Vest. A lucrat ca jurnalist pentru presa mainstream din România, a fost redactor șef adjunct al ziarului Adevărul și corespondent permanent la Bruxelles al acestei publicații. A fost bursieră al Open Society Foundation în 2013 când s-a alăturat

Alexandru Damian este cercetător în cadrul Centrului Român de Politici Europene. Lucrează de peste 7 ani în proiecte privind buna guvernare, activism civic și de promovare a transparenței autorităților publice în România și Republica Moldova. Deține un Masterat în Științe Politice de la Universitatea Liberă din Bruxelles. Este interesat de parcursul european al Republicii Moldova și țărilor din Parteneriatul Estic, scriind deseori pe aceste subiecte.